

УДК 378.147

Базиляк Наталія Олегівна

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов
Львівський державний університет фізичної культури, м. Львів
nataly-best@mail.ru

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. На основі експерименту розроблено концептуальну модель технології формування комунікативної компетентності майбутнього учителя англійської мови як іноземної та перевірено її ефективність. Проведено теоретичний аналіз проблеми та практичний досвід, порівняння та типологізація підходів до мовної практики. Визначено основні закономірності та механізми реалізації мовних стратегій у контексті сучасних педагогічних досліджень.

Ключові слова: комунікативна компетенція; система відносин «учень-вчитель»; модель; педагогічна технологія.

Багаточисельні дослідження (В. Кан-Калік, Л. Кондратова, Н. Нікандров, В. Сластьонін та ін.) виявили протиріччя у ВНЗ у процесі підготовки між *масовим характером навчання майбутнього вчителя англійської мови та індивідуально-творчим стилем його діяльності*. Репродуктивна система підготовки вчителів-германістів гальмує професійне становлення та розкриття творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя. Саме тому пошуки шляхів подальшого вдосконалення результативності навчання у педагогічному ВНЗ пов'язані зі зміною його характеру та реалізацією нових підходів до організації професійної підготовки студентів, що вивчають англійську мову як іноземну. Зокрема, на нашу думку, необхідна зміна характеру навчання, що виражається у переході від педагогічного впливу до педагогічної взаємодії в *системі відношень «викладач-студент»*.

Слід зазначити, що теорія і практика навчання у вищій педагогічній школі давно довели необхідність повністю відмовитися від уявлень про навчально-виховний процес як процес повідомлення і передачі інформації. В той же час роль викладача іноземних мов Інституту іноземної філології вищого педагогічного навчального закладу часто-густо обмежується лише повідомленням інформації, постановкою завдань і стимулюванням студентів до їх виконання.

Отже, на нашу думку, *роль викладача англійської мови* не в тому, щоб ясніше, зрозуміліше, емоційніше, ніж у підручнику повідомити студенту інформацію щодо норм поведінки та змісту майбутньої професійної діяльності, а в тому, щоб допомогти *студенту* стати активним суб'єктом власного професійного становлення, *допомогти йому самому формувати професійну свідомість взагалі та комунікативну компетентність зокрема*. Для цього потрібна науково і методично обгрунтована педагогічна технологія, в нашому випадку технологія формування комунікативної компетентності, що повинна включати опис та регламентацію дій викладача і студента, методи для досягнення навчально-виховних цілей. Таким чином, прагнення до надійності, результативності навчально-виховного процесу призводить до необхідності обгрунтування відповідної педагогічної технології.

Метою статті є представити структуру технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови як іноземної.

Недоліки процесу формування комунікативної компетентності також пояснюються елементарним невмінням викладачів визначити мету і завдання спілкування підібрати відповідні навчальні матеріали в залежності від ситуації спілкування на занятті з англійської мови. Результати недостатньої професійної готовності викладачів іноземних мов вищих навчальних закладів проявляються також у неадекватних оцінках здібностей та особистісних якостей студента, у недотриманні технологічних вимог навчання і виховання, зокрема, в процесі формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов.

Саме тому, реформування процесу навчання у ВНЗ передбачає перетворення кожного студента з засобу на мету, з об'єкта - на суб'єкт навчальної діяльності; демократизацію та гуманізацію відношень у системі «викладач-студент»; конкретизацію програми та змісту навчання, метою якого повинна стати всебічно розвинута особистість, індивідуальність майбутнього вчителя. Навчання, що ґрунтується на педагогічній взаємодії, повинно забезпечувати ефект порозуміння, співтворчості, стимулювання перспективи зростання майбутніх учителів іноземних

мов, розвиток професійних поглядів, активної творчої позиції, формування комунікативної компетентності.

Для створення ефективної педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов нами розроблена відповідна теоретична модель. Так, висвітлення в літературі окремих питань щодо організації моделювання педагогічних процесів дають підстави для з'ясування загальних засад організації навчально-виховного процесу з метою формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. У науковій літературі існують різні тлумачення категорії «моделювання», «модель», що підкреслює їх багатоаспектність.

Педагогічна технологія передбачає управління процесом навчання, що включає в себе два взаємопов'язаних процеси: організацію і мотивацію пізнавальної діяльності студентів (учнів) та контроль цієї діяльності. Ці процеси неперервно взаємодіють: результат контролю впливає на зміст дій, що здійснюються управлінням, тобто змінюють подальшу організацію навчального процесу. Технологія навчання - це законопогоджувана педагогічна діяльність, що реалізує науково обґрунтований проект дидактичного процесу та володіє більш високим ступенем ефективності, надійності та гарантованості результату, ніж це має місце при традиційних методиках навчання [7, 55].

Педагогічна технологія, за визначенням І. Зязюна, це сфера знання, яка включає методи, засоби навчання і теорію їх використання для досягнення цілей освіти [3, 8]. У той же час, на відміну від технології методика визначається як «сукупність рекомендацій щодо організації і проведення навчально-виховного процесу, прийомів практичної діяльності, що приводить до наперед визначеного результату» [1, 23].

На думку О. Пехоти та ін., педагогічна технологія в загальнопедагогічному розумінні характеризує цілісний освітній процес з його метою, змістом і методами навчання. Окрема предметна педагогічна технологія - це сукупність методів і засобів для реалізації визначеного змісту навчання в межах одного предмета

(методика навчання предмета). Локальна технологія являє собою розв'язання окремих дидактичних і виховних завдань [8, 24].

Заслуговує на увагу узагальнення основних характеристик педагогічних технологій, зроблене Т. Зятяміною, а саме:

- пов'язані з професійними діями, які свідомо включають механізм розгортання логіки того чи іншого педагогічного процесу (І. Колеснікова);

- це більш або менш жорстко запрограмований (алгоритмізований) процес взаємодії викладача (вчителя) і студентів (учнів), що гарантує досягнення поставленої мети (М. Махмутов);

- наукове проектування та точне відтворення, що гарантує успіх педагогічних дій (Е. Шиянов, І. Котова);

- спланована в усіх деталях модель спільної навчальної та педагогічної діяльності щодо проектування, організації і проведення навчального процесу при забезпеченні комфортних умов для студентів (учнів) і викладача (вчителя) (О. Єпішева);

- засіб педагогічної діяльності та показник педагогічної майстерності (І. Ільїн) [2, 28].

Таким чином, представлені характеристики дозволяють виокремити дві сторони педагогічних технологій: перша пов'язана з проектуванням взаємодії викладача (вчителя) і студентів (учнів), друга - з аспектом їх реалізації у навчальному процесі.

Слід підсумувати, що вивчення досвіду застосування педагогічних технологій у навчальному процесі дозволяє виявити певні тенденції розвитку освітніх технологій, а саме:

- зростання діагностичності, інтенсивності, соціально-ігрової контекстності, діалогічності;

- використання методу моделювання професійних ситуацій, проектування дидактичних функцій у єдності з комунікативними та особистісно-смысловими методами;

- модульність;

- міжпредметність, суб'єктивність та вибірковість;
- підвищення ролі творчої індивідуальності викладача (вчителя).

В якості критеріїв того, що діяльність викладача (вчителя) в певному фрагменті освітнього процесу протікає на технологічному рівні, ми виокремлюємо такі:

- наявність чіткої та діагностично заданої мети, тобто коректно вимірюване уявлення понять, операцій, діяльності студентів (учнів) як очікуваного результату навчання, способів діагностики досягнення цієї мети;

- уявлення змісту, що вивчається у вигляді системи пізнавальних та практичних завдань, орієнтованої основи та способів їх розв'язання;

- наявність достатньо жорсткої послідовності, логіки, певних етапів засвоєння теми (матеріалу, набору професійних функцій тощо);

- вказування способів взаємодії учасників навчального процесу на кожному етапі (викладача (вчителя) та студентів (учнів), студентів (учнів) один з одним), а також їх взаємодії з інформаційною технікою (комп'ютером, відеосистемою тощо);

- мотивація забезпечення діяльності тих, хто навчається, та тих, хто навчає, що базується на реалізації їх особистісних функцій у цьому процесі (вільний вибір, креативність, життєвий та професійний сенс);

- вказування меж алгоритмічної та творчої, діяльності викладача (вчителя), допустимого відступу від правил;

- використання в освітньому процесі найновітніших засобів та способів подання інформації.

Окремо слід зазначити, що педагогічна діяльність вимагає розумного поєднання технологічності та творчого підходу до навчання. Адже технологічність припускає оволодіння певними прийомами, процедурами, операціями, а творчий підхід дозволяє наблизити, адаптувати технологію до конкретних умов навчання.

Створення педагогічних технологій професійного навчання і формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у вищих навчальних закладах повинна ґрунтуватися, на нашу думку, на таких концептуальних ідеях як *інтеграція психолого-педагогічних дисциплін* і

предметів філологічного циклу та *інтенсифікація процесу навчання* за допомогою інтерактивних форм і методів.

Створення педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов вимагає розв'язання низки завдань, зокрема:

- створення програми і відбір змісту формування комунікативної компетентності;
- розробка технології, методики, системи тренінгів, спрямованих на формування комунікативної компетентності;
- забезпечення наступності у формуванні комунікативної компетентності.

В той же час, на нашу думку, студенту (учню) необхідно надати змогу рухатися за індивідуальною освітньою стратегією (в нашому випадку ми розуміємо стратегію як генеральну програму дій щодо розподілу пріоритетів та ресурсів суб'єкта для досягнення його цілей) яка полягає:

- у визначенні індивідуального смислу вивчення навчальної дисципліни;
- у можливості ставити власні цілі у вивченні конкретної теми або розділу;
- у можливості вибирати оптимальні форми та темпи навчання;
- у застосовуванні тих способів навчання, які найбільш повно відповідають його індивідуальним особливостям;
- у сприянні рефлексивно усвідомлювати отримані результати, здійснювати оцінку та коригування власної діяльності.

Можливість індивідуальної стратегії навчання майбутнього вчителя іноземних передбачає, що студент при вивченні теми може, наприклад, *обрати один із підходів: образне чи логічне пізнання, поглиблене або енциклопедичне вивчення, вибіркоче або розширене засвоєння теми*. В той же час збереження логіки предмету, його структури та змістових основ буде досягатися за допомогою фіксованого обсягу фундаментальних освітніх об'єктів та пов'язаних з ними проблем, які поряд з індивідуальною стратегією навчання забезпечать досягнення студентами нормативного освітнього рівня.

Таким чином, індивідуальна освітня стратегія в межах педагогічної освітньої технології формування комунікативної компетентності - це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного студента в галузі філологічної освіти. Під **особистісним потенціалом студента** нами розуміється сукупність його здібностей: *організаційно-діяльнісних, пізнавальних, творчих, комунікативних* тощо. Процес вияву, реалізації та розвитку даних здібностей студентів відбувається в процесі освітнього руху студентів за індивідуальними планами [6, 101]. Тобто, якщо виокремити комунікативні здібності як основу комунікативної компетентності студентів у якості орієнтирів для ведення ними освітньої діяльності по кожному навчальному предмету, то шлях засвоєння цих предметів буде визначатися не лише логікою даних предметів, а й сукупністю здібностей кожного студента.

Також при розробці педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов ми враховували **особливості контекстного навчання**. Так, автор концепції контекстного навчання *А. Вербицький* [4] вважає, для того, щоб отримати статус професійних знань, інформація з самого початку повинна засвоюватися студентом у контексті його власних практичних дій та вчинків. Дії не чисто академічні, а наближені до предметно-технологічних та соціокультурних ситуацій майбутньої професійної діяльності. Таким чином, якщо мати на увазі формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов, то навчальні ситуації повинні бути проблемними, відображати специфіку майбутньої комунікативної діяльності.

Обов'язковим є дотримання зазначених вище принципів при проектуванні педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. Крім того, в основі такого проектування необхідно враховувати цілі навчання, зміст програмного матеріалу, умови, в яких відбувається навчальний процес. Визначивши цілі, зміст навчання та форми організації діяльності студентів, можна переходити до вибору адекватних **методів навчання**, які розуміються нами як способи включення студентів до спільної з викладачем діяльності

для досягнення головної мети - формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов.

Таким чином, ґрунтуючись на зазначених вище положеннях, процес формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов ми розглядаємо як науково обґрунтовану систему організації і стимулювання активної комунікативної діяльності майбутнього вчителя іноземних мов, що базується на педагогічних умовах, які забезпечують розвиток усіх компонентів комунікативної компетентності.

З метою проведення експериментального дослідження необхідно розробити дидактичну модель технології формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов, яка має включати такі структурні компоненти: мету, завдання, принципи, умови, етапи формування комунікативної компетентності, організаційні форми, методи і засоби навчання, результати.

Метою педагогічної технології є формування комунікативної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов. Відповідно до мети визначенні такі завдання, а саме: оволодіння необхідними знаннями, розвиток комунікативних здібностей та якостей, набуття досвіду комунікативної діяльності.

Нагадаємо, що в основі педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов лежить **структура комунікативної компетентності, яка складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивно-креативного, емоційно-вольового, індивідуально-особистісного та операційно-діяльнісного компонентів.**

Таким чином, структура технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов складається з:

А) концептуальної основи, яка ґрунтується на ідеях контекстного навчання, створенні індивідуальної освітньої стратегії;

Б) змістової частини: цілі формування, зміст кожного з етапів;

В) процесуальної частини: організація навчально-виховного процесу, методи і форми розвитку комунікативної компетентності, засоби комунікації, процес взаємодії викладача і студента.

Складовими технології, на нашу думку, повинен бути:

1. Спеціальний курс «Основи комунікативної компетентності вчителя іноземних мов».

2. Система тренінгів як найбільш зручна, конструктивна, швидкодіюча форма забезпечення процесу формування комунікативної компетентності.

3. Діяльність, пов'язана з активним спілкуванням.

4. Педагогічна практика.

5. Індивідуальні заняття з іноземних мов.

Проведена пошукова робота дала змогу обґрунтувати **методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов:**

1. Дотримання педагогічних принципів наочності, системності, систематичності, усвідомленості, самостійності й активності суб'єкта навчальної діяльності, які дозволили організувати процес формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов, спрямовуючи його у русло колегіальності, взаємодії зі студентами на основі їх творчого самовираження.

2. Створення спеціально організованих умов, а саме:

- осмислення теоретичних аспектів і засвоєння студентами ґрунтовних знань щодо комунікативних процесів у навчанні;

- формування установки на оволодіння комунікативною компетентністю;

- організація лекційних і практичних занять з використанням сучасних технологій навчання, інтерактивних методик;

- створення сприятливого навчального середовища для проведення тренінгів, мікровикладань тощо;

- розроблення й запровадження ефективних методик психолого-педагогічного діагностування рівнів комунікативної компетентності.

3. Поетапність у застосуванні методів, що сприяють формуванню комунікативної компетентності (практичних, теоретичних, активних, філологічно-педагогічних).

Рис. 1 Концептуальна модель технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов

Отже, аналітична та моделююча робота уможливили створення власної концептуальної моделі технології формування комунікативної компетентності у майбутніх учителів англійської мови як іноземної, яка надасть можливість в подальшому провести контрактивний експеримент із формування комунікативної компетентності у майбутніх учителів німецької мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка [Электронный ресурс]/ Полат С.– Режим доступа: [https:// docs.google.com/document/d/13xOCJ50](https://docs.google.com/document/d/13xOCJ50)
2. Полат Е. С. Обучение в сотрудничестве языка [Электронный ресурс]/ Полат С.– Режим доступа: [https:// fralla.nethouse.ru/articles/20150](https://fralla.nethouse.ru/articles/20150)
3. Попов А.А., Проскуровская И.Д. Понятие образовательной задачи в контексте теории педагогики самоопределения / А. А Попов, И. Д. Проскуровская.– Режим доступа: www.experiment.lv//biblio/obzor_21/veka/1/11_popov_prosk.htm
4. Про поліпшення вивчення іноземних мов від “27 травня 1961 р.”// Пункт 10 постанови Ради Міністрів УРСР від “11 липня 1961 р.” – N 980. "Про поліпшення вивчення іноземних мов в Українській РСР" (ЗП УРСР, 1961 р., N 7, ст. 90).
5. Сепир Э. Коммуникация /Э. Сепир // Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М.: Слово, 1993. – С. 185-194
6. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация [Электронный ресурс]/ Г. С. Тер-Минасова. – Режим доступа: www.gumer.info/bibliothek/buchs/Linguist/Ter/_Index.php
7. Тригубенко В.В., Нестеренко Л.С. Освіта і педагогічна думка в Києві за тисячу років. Навч. посіб./ В. В. Тригубенко, Л. С.Нестеренко. – К.: ТОВ «Кадри», 2002. – 369 с.
8. Чередниченко Г.А. Механізм соціокультурного відтворення на прикладі середніх шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови/ Г. А. Чередниченко// Освіта в соціокультурному відтворенні: механізми і конфлікти. – М.: ІС РАН, 1994. – 141 с.

Рецензент

Шуневич Б.І. – д.пед.н., проф.

Стаття надійшла до редакції 9.04.14

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Базыляк Наталия Олеговна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинского и иностранных языков
Львовский государственный университет физической культуры, г. Львов
nataly-best@mail.ru

Анотация. Исходя из эксперимента представлено концептуальную модель технологи формирования коммуникативной компетентности будущего учителя английского языка

как иностранного и проверена его эффективность. Проведено теоретический анализ проблемы и практический опыт, сопоставление и типологизация подходов к речевой практике. Отображено основные закономерности и механизмы реализации речевых стратегий в контексте современных педагогических исследований.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция; система отношений «ученик-учитель»; модель; педагогическая технология.

THE FORMING OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHER OF ENGLISH

Natalia O. Bazyliak

PhD in pedagogics, assistant prof. at the Dep. of Ukrainian and Foreign lang.
Lviv State University of Physical Culture, Lviv
nataly-best@mail.ru

Abstract. The article presents effective pedagogic technology of forming communicative competence of the future teacher of English as foreign language. The sequential theoretical analysis and practical development of this model is provided; the comparison, typology to language practice is presented. The basic preconditions and mechanisms of speech practice strategies in the context of modern pedagogic investigations is done.

Key words: communicative competence; the system of relations «teacher-student»; model; technology.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Polat E. S. Method of projects at lessons of foreign languages [online]/ E.S.Polat.– Available from: [https:// docs.google.com/document/d/13xOCJ50](https://docs.google.com/document/d/13xOCJ50) (in Russian)
2. Polat E. S. Education in the cooperation of language [online]/ E.S.Polat.– Available from: [https:// fralla.nethouse.ru/articles/20150](https://fralla.nethouse.ru/articles/20150) (in Russian)
3. Popov A.A., Proskurovskaya I. D. Concept of educational objectives in the context of self-determination theory pedagogy [online]/ A. A. Popov, I. D. Proskurovskaya Available from: [https:// www.experiment.lv//biblio/obzor_21/veka/1/11_popov_prosk.htm](https://www.experiment.lv//biblio/obzor_21/veka/1/11_popov_prosk.htm)
4. About the improvement of foreign language teaching from “27 may 1961 p.”// Punkt 10 of the Cabinet of Ministers URSR from “11 june 1961 p.” – N 980. (in Ukrainian)
5. Sepir E. Communication /E. Sepir // The collection of works in philology and culture studies. – M.: Slovo, 1993. – P. 185-194 (in Russian)
6. Ter-Minasova S. G. Language and intercultural communication [online]/ S. G. Ter-Minasova. Available from: [https:// gumer.info/bibliothek/buchs/Linguist/Ter/_Index.php](https://gumer.info/bibliothek/buchs/Linguist/Ter/_Index.php) (in Russian)
7. Trygubenko V. V., Nester L. S. Education and pedagogic thought in Kyiv in thouthend of years. navch.pos./ V.V.Trygubenko , L. S. Nester. – K.: «Kadry», 2002. – 369 p. (in Ukrainian)
8. Cherednychenko G. A. Mechanism of sociocultural interpretation on the example of English Specified High Schools / G. A. Cherednychenko // Education in sociocultural interpretation: mechanism and conflicts. – M.: IS PAN, 1994. – 141 p. (in Ukrainian)